

ספרות

❖ הצעות לעבודת חקר מאושרות

דוגמה להצעת חקר מס' 1

נושא העל של העבודה: יסודות פנטסטיים בסיפורת.

מטרת העבודה: עבודה זו תחקור כיצד ביטא מיכאל בולגאקוב, המחבר של הרומן "האמן ומרגריטה" את הביקורת על השלטון הטוטליטרי במוסקבה הסטליניסטית בשנות ה-30 של המאה הקודמת- דרך יסודות פנטסטיים ברומן. נתמקד במסעות של השטן ופמלייתו- דמויות פנטסטיות - אשר מגיעות לביקור בעיר מוסקבה ועורכות "מסע צלב" שמתרחש בעולם ריאליסטי לחלוטין, ומתאפיין במפגשים בין דמויות פנטסטיות לבין דמויות ריאליסטיות. המפגשים מעלים תהיה כיצד היסודות הפנטסטיים משמשים את הכותב ככלי תוכני והן כמאפיין מבני להעברת הביקורת החברתית. . **שאלת החקר:** "כיצד הביקורת החברתית ברומן 'האמן ומרגריטה' מאת בולגאקוב מעוצבת באמצעות האירועים והדמויות הפנטסטיים בתוך בעולם הריאליסטי של מוסקבה הסטליניסטית?"

הבסיס העיוני / תיאורטי:

כדי לענות על שאלת החקר, ייעשה שימוש במספר מקורות. הראשון הוא הספר "יסודות פנטסטיים בסיפורת" (בלהה רובינשטיין, 1998, ע"מ 6-8) המביאה את הגדרתו של טודורוב **לפנטסטי**. לפי טודורוב ישנם שלושה היבטים לפנטסטי: **הראשון** מביניהם הוא שהטקסט צריך לשכנע את קוראיו כי העולם בו חיות הדמויות הוא עולם ממשי וטבעי. **השני** הוא, חווית ההיסוס, שחווה אדם המכיר את חוקי הריאליה, אבל מתנסה באירוע שפורץ את גבולותיה. חוויה של הגיבור והקורא כאחד. **ההיבט השלישי** הוא דחיית פרשנות אלגורית כאחת שאינה בתחום הפנטסטי, ולכן על הקורא לדחות אותה. הפנטסטי ב"טהרותו" כמעט ואינו קיים ביצירות ספרותיות, ולכן לתארו כנע על ציר בין שני ז'אנרים קרובים: המסתורי והמופלא. **במהלך העבודה נבדוק את הביטויים השונים של ההיבטים הפנטסטיים המוזכרים במאמר זה.**

בדיוק כפי שהוגדר המושג פנטסטי, יוגדר מהו **ריאליזם** כדי להפריד את העולם המציאותי מן העולם הפנטסטי. ה"מונחון לספרות" (ריבלין, 2003, עמ' 61) מגדיר את הריאליזם כמציאות השלמה, הערכת כל אדם כאדם, העובדה הבדוקה, הידיעה המפורטת. נושאי הריאליזם בספרות הם כל תופעות החיים; גיבוריו הם כל אדם בכל מעמד, אמונה ודעה. הסיפור שואף לאותנטיות מרבית והתיאור- לנאמנות גמורה למציאות ולחיים. ברינקר (מבעד למדומה- משמעות וייצוג ביצירה הדמיונית, 1980, ע"מ 90) מגדיר את ה**ריאליזם** או ה**ריאליסטי** כיחסה של המציאות שביצירה למציאות שמחוץ לאמנות ולספרות. בעולמינו מתקיימות מציאויות, מקבילות ושונות, כלומר פרשנויות שונות של המציאות. דוגמה מובהקת לכך היא ההיסטוריה אשר מתפרשת ומתוארת באופן שונה על ידי חוקרים שונים. לדעת ברינקר, הריאליזם המודרני מתאפיין בחדירת ההיבטים הכלכליים, החברתיים והפוליטיים של הקיום האנושי ל"מציאות" בספרות. את כל אלה ניתן להגדיר במונחי מלאות, כלומר רמת המורכבות של ההיצג וגם במונחי נאמנות למציאות, כלומר עד כמה היצירה אמינה לתקופה, למקום ולזמן. עם זאת, המורכבות, או המלאות של ההיצג אינה תמיד אינדיקציה לייצוג ממשות אמיתי יותר או

פחות. היצגים הם ריאליסטים פחות, או ריאליסטים יותר, בהשוואה להיצגים אחרים, כלומר באופן יחסי.

כמו כן, ניעזר בספר "ברית המועצות בתקופת סטלין: משטר טוטליטרי קומוניסטי" (עודד ערן, 2003, עמ' 144-155) על מנת ללמוד על התקופה המבוקרת ברומן. הספר עוסק במגבלות שיוצר השלטון הטוטליטרי על תושביו ובמיוחד על ההגבלה היצירתית והדתית שנכפתה על תושבי ברית המועצות. פרק היסטורי זה מראה כי מנהיג השלטון, סטלין, התייחס אל היצירתיות של האמנים כאמצעי הטפת אידיאולוגיה והחדרתה בתושבים. בעזרת המאמר תחקר התקופה בה חי וסבל בולגקוב מהצנזורה. הבנת התקופה והשלכותיה על היוצר תסייע לבסס את שאלת החקר. הבקורת החברתית, היא המניע לשימוש בפנטסטי ובריאליסטי ברומן, מה שיוכח בעזרת המאמר של ינינה ארנולד "Through the Lens of Carnival: Identity, Community and Fear in Mikhail Bulgakov's The Master and Margrita" ברומן וב"מסע הצלב" של השטן ופמלייתו במוסקבה של שנות ה-30. מקור זה יסייע לפרש את הרומן והביקורת אשר בולגקוב מותח על השלטון והחברה. כל המקורות הללו יסייעו לנו לבדוק כיצד באה לידי ביטוי הביקורת החברתית ברומן באמצעות היסודות הפנטסטיים.

ראשי הפרקים:

א. הקדמה

ב. מבוא (החלק התיאורטי והרקע החברתי-הסטורי) .

ג. פרק ראשון – ביטויי הבקורת החברתית ברומן

ד. פרק שני דמויות פנטסטיות בעולם ריאליסטי – מתח בין עולמות- הבונה את הבקורת החברתית ומבליט אותה

ה. פרק שלישי – כיצד אירועים פנטסטיים ברומן תורמים לבניית הבקורת החברתית

ה. סיכום ומסקנות.

ו. ביבליוגרפיה

ז. נספחים

7. ביבליוגרפיה ראשונית: בולגקוב מיכאל, "האמן ומרגריטה", הוצאה לאור מיסודן של ידיעות

אחרונות וספרי חמד ולספרי עליית הגג בע"מ, 1999

ביבליוגרפיה משנית:

אשר ריבלין, "מונחון בספרות", הוצאת הקיבוץ הארצי- השומר הצעיר 2003, ע"מ 61

ברינקר מנחם, מבעד למדומה- משמעות וייצוג ביצירה הבדיונית, הוצאת הקובץ

המאוחר, 1980, ע"מ 90.

ערן עודד, "דיקטטורות- ברית המועצות בתקופת סטלין: משטר טוטליטרי קומוניסטי",

מגבלות הטוטליטריזם, הוצאה של האוניברסיטה הפתוחה, 2003, ע"מ 144-155.

רובינשטיין בלהה, "הסיפורת הפנטסטית לפי טודורוב", יסודות פנטסטיים בסיפורת,

משרד החינוך והתרבות, המנהל הפדגוגי, האגף לתוכנית לימודים, 1988, ע"מ 6-8

א. Arnold Yanina, "Through the Lens of Carnival: Identity, Community,

and Fear in Mikhail Bulgakov's The Master and Margarita", אוניברסיטת

טורונטו.

בית הספר: ...

שם המורה: .....

שמות התלמידות:

תאריך:

דוגמא להצעת חקר ספרות - 2

מקצוע: ספרות

נושא על כיתתי: קונפליקטים ודילמות במערכות יחסים.

מטרת העבודה: מטרת עבודת המחקר שלנו היא לחקור את דרכי העיצוב של הדמויות הגבריות והנשיות בכמה מסיפורי עגנון ולראות כיצד הן מתמודדות בקונפליקטים במערכות יחסים שונות בארבעת הסיפורים שבחרנו, "הרופא וגרושתו", "האדונית והרוכל", "פרנהיים" ו"עגונות".

שאלת החקר:

כיצד מעוצבים הקונפליקטים בין גברים ונשים בסיפורים "הרופא וגרושתו", "האדונית והרוכל", "פרנהיים" ו"עגונות" מאת ש"י עגנון?

מבוא תיאורטי:

לצורך בניית הרקע התיאורטי של עבודתנו, נשתמש במספר מאמרים שיעזרו לנו לבנות את התשתית המתאימה לנושא שלנו. המאמר הראשון הוא- "עידון ואגרסיביות: מהו תפקיד האישה ומהו תפקיד הגבר?" (ברנזון, יובל, 10/12/2008). הוא עוסק בכך שהגבר הוא יצור גשמי ומעשי ולכן הגברים מובילים בעולם החומר – הם מרוויחים יותר, מעשיים יותר ושאפתניים יותר. לעומת זאת האישה היא יצור רוחני ורגשי לכן הנשים מובילות בעולם הרוח – הן רגועות יותר, מבינות יותר ורגישות יותר. התפקיד של הגבר, הוא להעצים את האישה באמצעות כוחו ולחזק אותה בחומריות ועל האישה לעדן את הגבר באמצעות הרוגע שלה ועוצמתה. דרך מאמר זה ננסה לבדוק ביצירות של עגנון היכן דמות הגבר באה בקונפליקט מול דמות האישה בחומר וברוח.

המאמר הנוסף בו ניעזר הוא- "קשר זוגי ובנייתו" (רוטר חיים,

<http://www.date4me.co.il/tipsview.asp?id=65>) עוסק בקשר הזוגי ובנייתו. קשר זוגי הוא

הגדרה כללית לקשר זמני או קבוע בין בני זוג למען השגת מטרה. קשר זוגי מאפשר לבני הזוג להשיג את מכלול המטרות יחד- חלק מהן או את כולן. הגדרה נכונה של המטרות וסדר חשיבותן עשויה להוות גורם מכריע בהצלחת הקשר או כישלונו.

בעבודה זו, ננסה לבדוק כיצד הקשר הזוגי בא לידי ביטוי בתוך הספורים והאם בני הזוג מצליחים לגשר על הקונפליקט ולהשיג את המטרה שלשמה התחברו.

מאמר נוסף הוא "בני זוג ביחד ולחוד" מאת (ברגמן, זאב ואסתר כהן, 1994, עמ' 114-107), עוסק בתיאור ובניתוח שלבים שונים בהתפתחות מערכת יחסים בין בני זוג, כגון: אינטימיות, מצב של תלות הדדית, קשר עוין ותלותי וטיפוח הזוגיות. בנוסף, המאמר עוסק גם בדרכים לפתרונות קונפליקטים במצבים השונים בין בני זוג.

דרך מאמר זה ננסה לבדוק בכל ספור של עגנון, כיצד מתפתח הקשר הזוגי.

ועוד מאמר בו ניעזר – "כיצד נהפוך את הקונפליקט לתהליך התמודדות בונה" (לוי, מיקי, 2000, עמודים 10-11), עוסק בתרומת הקונפליקט למערכות יחסים אנושיות ובדרכי ההתמודדות עימם. קונפליקט הוא התנגשות בין שני צדדים בעלי עניין. לדבריו, לרגשות יש תפקיד חשוב בהתמודדות עם ניהול הקונפליקט.

מאמר זה יעזור לנו בניתוח הקונפליקטים בסיפורים השונים – האם הקונפליקטים בונים את הקשר הזוגי או הורסים אותו.

כל המאמרים הללו יסייעו לנו לבדוק את הנושא שבחרנו ברבדים השונים.

ראשי פרקים:

1. מבוא תיאורטי.
2. כיצד מעוצבים הקונפליקטים בקשר הזוגי בין דמות האישה ובין דמות הגבר בסיפורים "האדונית והרוכל" ו"עגונות"?
3. כיצד מתפתחות מערכות היחסים הרגשיות המתנגשות בין דמות הגבר לדמות האשה בסיפורים "פרנהיים" ו"הרופא וגרושתו"?
4. כיצד כל אחת מהדמויות הראשיות מתמודדת עם הקונפליקט הרגשי במערכת היחסים שלה עם בן/בת הזוג?
5. סיכום ומסקנות.
6. ביבליוגרפיה.

ביבליוגרפיה ראשית:

1. עגנון, שמואל-יוסף (1998), "הרופא וגרושתו", מתוך "על כפפות המנעול", הוצאת שוקן, עמודים 51-70.
2. עגנון, שמואל-יוסף (1998), "האדונית והרוכל", מתוך "סמוך ונראה", הוצאת שוקן, עמודים 109-120.
3. עגנון, שמואל-יוסף (1958), "פרנהיים", מתוך "עד הנה", הוצאת שוקן, עמודים 71-83.
4. עגנון, שמואל-יוסף (1958), "עגונות", מתוך "אלו ואלו", הוצאת שוקן, עמודים תה-תטז.

ביבליוגרפיה משנית:

1. ברגמן, זאב ואסתר כהן, (1994) המשפחה – מסע אל עמק השווה, "בני זוג ביחד ולחוד", עמ' 107-114, הוצאת עם-עובד, תל-אביב.
2. ברנזון, יובל, (2008), "עידון ואגרסיביות: מהו תפקיד האישה ומהו תפקיד הגבר?", <http://www.reader.co.il/article/21528/>
3. לוי, מיקי, (2000), "כיצד נהפוך את הקונפליקט לתהליך התמודדות בונה?", מקור ראשון כלכלה, גיליון 689, עמודים 10-11.
4. רוטר, חיים, "קשר זוגי ובנייתו", <http://www.date4me.co.il/tipsview.asp?id=65>

מגישות:

המורה המלמדת:

תאריך הגשה: